

Brandende vragen over de oorsprong van het kwaad (1)

Mr. A.Manussen

Bij velen klemt opnieuw de vraag: “Vanwaar toch de oorsprong van het kwaad in deze wereld?”. Laat ik meteen tot mijn onderwerp komen en beginnen met het stellen van een eenvoudige vraag, met het antwoord uit de Schrift, om daarna weer tot de kern van het genoemde probleem door te dringen.

Vraag en antwoord

Allereerst moeten mijn lezers weten dat ik de vraag niet meer tracht op te lossen volgens religieuze gevolgslijn van misschien wel tachtig procent der gelovigen, doch uitsluitend volgens hetgeen Gods Woord (de Schrift) heeft geopenbaard. Ik vraag dus:

Zijn de bewerkers van het kwaad in deze wereld
boze machten of boze mensen, zonder meer?
Of zijn zij uitvoerders van Gods wil?

Volgens het antwoord der Schrift moet het antwoord op de laatste vraag bevestigend luiden.

Ziet eens de geschiedenis van Richt.9, waar God een boze geest zendt tussen Abimélech en de Sichemieten, opdat het vergoten broederbloed op deze Abimélech en zijn medeplichtigen zou komen (vs.23-24).

Let ook eens op 1 Kon.22. In vs.6 profeteren vierhonderd (valse) profeten tot koning Achab dat hij optrekke naar Ramoth in Gilead en dat de Here de stad in zijn hand zal geven. Maar de wérkelijke profeet, Micha, deelt mede dat *in Gods raadsvergadering* een geest zich heeft aangeboden om Achab te misleiden, door als leugengeest op te treden in de mond van al zijn (vierhonderd) profeten. En wij lezen dan het voor ons “religieus gevoel” onbegrijpelijke optreden Gods, die aan deze leugengeest (nota bene een uit het *hemelse* heirleger) opdracht geeft om Achab te misleiden (Leest vs.19-23).

Neemt vervolgens eens kennis van de geschiedenis van koning Saul, hoe (1 Sam.10:6) des Heren Geest van hem week en een boze geest *des Heren* hem verschrikte. (Sommige bijbelvertalingen, b.v. de Leidse, trachten op hun manier Gods heiligheid te verdedigen door te vertalen alsof er stond “een boze geest, door de Heer gezonden”. Doch deze omschrijving is misleidend, want in het Hebreeuws zijn beide termen “geest des Heren” precies gelijk, slechts met het

OORSPRONG VAN HET KWAAD

bijvoeglijk naamwoord “boos” al of niet ervoor. Ook kent he Hebreeuws geen hoofdletters, dus Geest of geest zijn beide door hetzelfde woord aangeduid, nl. *roeach*). Ook in 1 Sam.10:15-16 en in hoofdstuk 18:10 vinden wij die “boze geest *Gods*” vermeld.

Onderzoeken wij Jesaja 19, waar ons in de Schrift de last (het oordeel, of vonnis) van Egypte wordt vermeld, dan zien wij (vs.14) dat de vorsten van Nof (= Memphis, de oude hoofdstad van Egypte) bedrogen werden omdat *de Here* een “zeer verkeerde geest heeft ingeschonken” in het midden van hen.

Heidens dualisme

Ik constateerde reeds: het feit dat wij hier en elders in de Schrift telkens lezen dat de “boze geest” Gods geest wordt genoemd, doet ons religieus gevoel zeer vreemd aan, zó vreemd zelfs, dat men op allerlei wijzen zulke Schriftuurlijke waarheden uit Gods Woord heeft willen verdoezelen of er een verdraaide uitleg aan heeft willen geven. En dat komt doordat het “religieus gevoel” in het onderbewuste gedachtenleven berust op traditionele, oorspronkelijk *heidense* overleveringen, die zich altijd strijd dachten tussen “goede en boze goden”, waarbij dan de zgn. “goede god” het, na veel zwoegen en slechts met veel moeite, won van de slechte goden.

Onder zeer vele soortgelijke heidense voorstellingen is dit óók de Gods- en scheppingsvoorstelling der oude Babyloniërs (de strijd van de god Mardoek tegen het monster Tiamat, enz.). Maar de Schrift, die getuigt van de éne, énige, universele en almachtige God, door het Woord de Schepper van het ganse heelal, met *alles* wat daarin leeft (Joh.1:1-3), zonder wiens wil zich geen enkel wezen, groot of klein, mens of geest, kan roeren of bewegen, nóch ten goede, nóch ten kwade, - de Schrift kent deze heidense tegenstelling tussen vechtende “goede en boze goden” *niet*. De Schrift herleidt alles tot één Oorsprong! Alles in het heelal geschiedt alléén met uitdrukkelijk of stilzwijgend *goedvinden*, dus volgens het raadsbesluit, van de geheel énige “God der goden”. Deze ontzaglijke gedachte, o.a. neergelegd in Klaagl. 3:34-38, manifesteert zich de eeuwen door als een verbijsterende (en straks tot eindeloze heerlijkheid leidende) waarheid. Tegen die almachtige God slaagt geen enkel verzet als *Hij* het tijdstip gekomen acht om iets per sé tot stand te brengen.

Reeds bij de schepping lezen we: “Hij sprak, - en het was alzo”. En nòg werpt Hij “de eilanden daarhenen als dun stof” en “alle volken zijn bij Hem geacht als een druppel aan een emmer en als een stofje aan een weegschaal” (Jes.40:12-15 en vs.21-26). Zo is het op de aarde, maar zo is het óók in de hemel. Het heir des hemels is evenzéér van Zijn wil afhankelijk. Alleen *Hij* doet alles wat Hem behaagt; Hij alleen is de alles beheersende Souverein!

Maar nogmaals: in het traditionele gevoels- en voorstellingsleven durft men twee machten stellen, die als ’t ware concurrerende machten zijn, ieder dezer

twee “soverein in eigen kring”. Men ziet niet in, dat men hier aan de ere en glorie van de enige, almachtige God tekort doet. En in dit verband meent men dan te moeten geloven dat God alleen maar “goede” geesten in Zijn dienst heeft en dat de “boze geesten” knechten zijn van de soevereine duivel.

Ik heb u echter thans ter bestudering een aantal voorbeelden genoemd van boze geesten, van wie met nadruk gezegd wordt, dat *God* ze uitzendt om *Zijn* werk te doen. Dat is de nuchtere mededeling van de Schrift. Wilt ge deze waarheid nu eens ernstig overwegen en aanvaarden?

Boze mensen Gods dienaren

En niet alleen zijn de boze *geesten* Gods dienaren, neen, ook de boze *mensen* staan in Zijn dienst. De geïnspireerde apostel Petrus had het goed gezien in Hand.2:23, waar hij zegt: “Jezus, door de bepaalde *raad* en *vóórkennis* Gods overgegeven!” En de gehele vierdelige schare vijanden van Gods heilig kind Jezus, nl. Herodes, Pontius Pilatus, de heidenen en de volken Israëls vergaderden zich tegen Hem – “om te doen al wat *Gods* hand en *Gods* raad te voren bepaald had dat geschieden zou” (Hand.4:27-28). Geen stap verder kunnen de voor een tijdlang door God Zelf tot Zijn tegenstanders gestelde mensen of geesten gaan, dan “de altoos wijze raad des Heren” bepaalt. En al wat die raad Gods bepaalt, zal, omdat deze almachtige God *Liefde* is, via de wegen Zijner rechtvaardigheid en wijsheid het heelal ter universele redding gedijen! Ter redding der meest verwoede vijanden inclus! Zij zijn tijdelijke tegenspelers en daartoe zelfs *verwekt* en *gesteld* (Rom.9:17, Ex.9:16); de vijandige Babyloniër Nebucadnézar wordt immers evenzeer als de welwillende Perzische koning Kores een “knecht des Heren” genoemd!

Dat ook de boze mensen tenslotte in dienst van de alléénwijze God staan, is voor Gods pelgrimerende kinderen te midden van deze tegenwoordige boze eeuw een grote troost. Laten de heidenen maar razen en woeden (Ps.47:7), het behoeft ons niet te verontrusten; wij zijn in des Vaders beschermende hand en alles verloopt tòch “volgens de plannen” van onze trouwe, liefdevolle, in “heelalverband” en in universalistisch formaat werkende “God der eeuwen”. Alles moet tenslotte medewerken ten goede, óók het lijden dat over ons komt door middel van die boze mensen of geesten. Gods Woord zegt immers zo terecht: “*Hij* doet *naar Zijn wil* (zowel) met het heir des hemels (als) met de inwoners der aarde” (Dan.4:35).

Satan Gods knecht

Is er bij de mens dan geen aansprakelijkheid voor zijn levenshouding? Zeer zéker wel, doch daarover zal ik aan het einde dezer verhandeling (in deel 2) een en ander opmerken. Doch voor de gelovigen, die niet meer aan hun “religieus gevoelen”

OORSPRONG VAN HET KWAAD

maar aan de Schrift het beslissend gezag toekennen, is het niet te moeilijk meer om voortaan te erkennen: *alles* gehoorzaamt God, zelfs Satan, nolens volens. Die hierover nog nader wil worden ingelicht, leze o.a. Job 1 en 2.

Satan (de naam betekent “tegenstander”) verschijnt ter conferentie der “zonen Gods” als iemand die daar als ’t ware “in en uit gaat”, als een wezen uit Gods omgeving, die óók tot de hemelbewoners behoort. Zelfs wordt hem in zekere zin gevraagd rapport uit te brengen van zijn verrichtingen (1:7). Enfin, u leest en bestudeert hoofdstuk 1 en 2. Dan zult u zien dat Satan niet verder kan gaan dan God hem veroorlooft. Satan kan niet doen wat hem belieft, hij doet alleen wat hem *opgedragen* wordt. En achteraf blijkt dat het lijden voor Job een grote winst heeft betekend en – dat Satan het hem heeft moeten aandoen.

Het is dus niet te sterk gesproken als wij stellen: “Satan is een knecht van God, door Hem aangesteld om gedurende de aionen (dus tijdelijk) Zijn tegenstander te zijn”.

Maar – nu gaat het “religieus gevoelen” verontwaardigd “op zijn achterste benen staan” en het roept uit: “Wat zegt u daar? Zou Satan een aangestelde knecht zijn? Foei!”. En dan gaat dit “religieuze gevoelen”, steunend op een eeuwenoude, aan heidense godenvoorstellingen herinnerende traditie, beweren, dat Satan een “gevallen engel” is, dat hij een “engel des lichts” is geweest en dat hij, eenmaal “goed” geweest zijnde, zich zelfstandig tot een vijand Gods gemaakt heeft, ja, dat hij zelfs “uit de hemel is gevallen”, enz.

En dit alles zou, zo meent het traditioneel gevoelen, in de Schrift staan! Ik vraag: Wáár dan? Wel, zegt men, in Jesaja 14:12 en in Ezech.28:13-15 v.v.

Maar, mijn waarde lezers, daar staat *niets* aangaande de persoon van Satan in die beide hoofdstukken! Dat zal ik u op de volgende pagina’s zonneklaar aantonen. En later, nog véél méér over de oorsprong van het kwaad en zelfs over het *nut* van het kwaad in Gods állesomvattend plan met Zijn ganse schepping. Desondanks zal ons dan tevens blijken dat de Allerhoogste daarbij niet “zondigt”.

Enkele regels hoger beweerde ik dus dat Jes.14:12 en Ezech.28:13-15 v.v. met geen enkel woord gewag maken van Satan, dat hij “uit de hemel is gevallen”, dat hij “een gevallen engel” is, of iets dergelijks. De beide genoemde hoofdstukken handelen nl. niet over Satan, zoals een ernstige, doch nuchtere lezing u toch kan doen zien!

En denk er nu goed om: niet mijn “opvatting” of uw “zienswijze” moet hier uitspraak doen, het gaat hier uitsluitend om “wat staat geschreven, - hoe leest gij?” Alléén de eenvoudige Schriftlezing; wellicht waar nodig verduidelijkt met wat kennis van de oud-Hebreeuwse beeldspraak, die ik niet toepasselijk verklaar, doch die eenvoudig in Jesaja’s en Ezechiël’s dagen bestond, reeds lang vóór de tegenwoordig geldende traditionele leer over Satan in het brein der mensen was opgekomen.

De koning van Babel

Ter zake. Wij nemen eerst Jes.14:12, waarbij we dit 12de vers niet maar even uit het tekstverband mogen losscheuren – immers zou men dan uit de Schrift wel állerlei onzin kunnen gaan “bewijzen”. Wij laten dit 12de vers dus in zijn verband èn aan het adres van hem aan wie God, duidelijk en welomschreven, de boodschap richt. De bedoelde tekst luidt, volgens de Statenvertaling: “hoe zijt gij uit de hemel gevallen, o morgenster, zoon des dageraads, hoe zijt gij ter aarde neêrgehouden” enz. (De Nieuwe Vertaling luidt ongeveer hetzelfde).

Ik kan mij levendig voorstellen: als men zulk een tekst op een los blaadje papier zou laten ronddwarrelen, men dan kan beweren dat er “iemand uit de hemel is komen vallen” en dat hij een “morgenster en een dageraadszoon” is. Maar wanneer men kalm onderzoekt wie de Schrift hier op ’t oog heeft, dan blijkt dat van Jes.13:1 tot en met Jes.14:27 het oordeel Gods over de *koning van Babel* wordt uitgesproken en, evenzeer profetisch, mede over het Babel van de komende tijden bij de nadering van de “dag des Heren”. Maar in elk geval gaat het hier over *mensen*.

Wilt ge nu, eer ge verder leest, eerst de vermelde hoofdstukken uit Jesaja eens opslaan? In Jes.13:1 vindt ge reeds onmiddellijk het adres van de boodschap die hier, in haar geheel, niet minder dan 49 verzen omvat. Het is (13:1): “de last van Babel”. Leest vers voor vers de geweldige toerusting, die op de “dag des Heren” naar Gods bestel als een orkaan over “Babel” zullen losbarsten. Onwillekeurig denken wij hierbij ook wel aan “de mens der zonde” en aan Gods oordeel over hem, in 2 Thess.2:3-10. Zeker, als u vele teksten uit “de last van Babel” vergelijkt met Paulus’ woorden uit 2 Thess.2, dan treft u een frappante overeenkomst tussen deze beide objecten van het voorspelde Godsgericht.

Doch Jesaja ziet: een ten hemel willen opklimmen van het Gode vijandige Babylon (gelegen in het zuidelijk gedeelte van Mesopotamië, ten oosten van Palestina). Jesaja ziet dat Babylon zich aan de Allerhoogste wil gelijkmaken (Jes.14:13-14), doch tevens dat het tot de afgrond zal nedergestoten worden (vs.15); zó zal vergaan de *man* (vs.16-17) die de aarde beroerde. Hij (die *man*, de koning van Babel) zal zelfs geen behoorlijk graf hebben (vs.18-19) en zijn (Babels) nakomelingschap (vs.22-23) zal worden uitgeroeid. In deze 49 bijbelverzen staan dus heel wat oordelen en straffen, maar – ieder kan toch wel lezen dat het hier niet gaat over Satan zelf, doch slechts over diens dienaar en zijn trawanten, die door “de *werking* des Satans” zich hebben laten leiden (Vergelijk mede 2 Thess.2:9).

De lezing van Jes.14 voert ons dus telkens terug tot *een mens*, een man, een koning van Babel. In het gehele hoofdstuk is geen woord dat ons Satan zèlf voorstelt. Dus mag ik vragen: hoe komt men er nu toe om een oude, Chaldeeuwse godenvoorstelling (die op “onderling strijdende goden” was afgestemd) voortdurend nieuw leven in te blazen door een bijbeltekst, nl. Jes.14:12?

OORSPRONG VAN HET KWAAD

Wel, men doet dit vooral omdat de koning van Babel, die straks nedergestoten zal worden, in deze tekst morgenster wordt genoemd en men zegt: “zulk een grootse benaming heeft God toch niet aan een zondig mensenkind kunnen geven!”

Ik zal dit bezwaar ernstig toetsen. Ik vraag dus: kan in de Schrift met een “morgenster” (in de bijbelse beeldspraak het beeld van de aanbreekende dageraad) niet tegelijkertijd een slecht en zondig mens bedoeld zijn? Ik antwoord: zeer zeker! En ik zal het, op de volgende bladzijden bewijzen.

In het algemeen heb ik twee bezwaren tegen het hier allegoriserend “verklaren” van het woord “morgenster”, als zou Satan er mede zijn bedoeld.

Menselijke morgensterren

Ten eerste: In het oude Oosten was deze benaming in de literatuur volstrekt niet ongewoon, zoals uit Chaldeeuwse en Hebreeuwse inscripties is gebleken. Het was een verheven, om het zo maar eens te zeggen “protocollaire” benaming van puur menselijke, dus zondige, vorsten en rijksgroten. Voorts: in Num.24:17 (tekst opzoeken en nalezen!) voorspelt de ziener Bileam zulk een “ster” die uit Jakob zou te voorschijn treden (dus juist zoals dit bij een morgenster het geval pleegt te zijn) en die de Moabieten zou verslaan. Welnu, deze profetie is, onder Gods leiding, minstens tweemaal reeds in het Oude Testament, in Israëls geschiedenis, vervuld en wel door twee zondige *mensen*, n.l. door David (2 Sam.8:2) en later nog door een zéér zondig mens, n.l. Jerobeam II, welke laatstgenoemde de Moabieten aan Israël wist te onderwerpen, te weten: “De landpalen Israëls van de ingang van Hamath tot aan de zee van het vlakke veld”(de Dode Zee), en dit was land der Moabieten! (vergelijk 2 Kon.14:23-25a).

Dat de “ster” Jerobeam II (die als een goed regeerder over het tienstammenrijk van Samaria zijn volk tot grote stoffelijke welvaart bracht) mede een “ster” blijkt, door welke God de oude profetie van Num.24:17 aan de Moabieten letterlijk heeft vervuld, staat u of mij misschien niet aan. Die taak zouden wij misschien liever aan een “vrome” ster hebben gegund, b.v. aan Hizkia of aan Josia; maar – aan God behaagt het nu eenmaal zeer dikwijls “met een kromme stok een rechte slag te slaan” – en doet u er dan maar eens wat tegen! Derhalve nogmaals: dat de zondaar David en de nog grotere zondaar Jerobeam II (zie ook Amos 1:1, 3:14-15, 4:1-5, 6:1-7 en vs.14, ook hoofdstuk 7:7-17, enz.) als “ster” uit Jakob zijn te voorschijn getreden en dat God hen onder die naam heeft laten noemen, moet u toch wel de hand op de mond doen leggen en u en mij toch wel leren dat een morgenster in de termen van de Schrift een zondig *mens* kan zijn. En zó was de koning van Babel een “morgenster”, een koninklijke majesteit, zij het dan tegelijkertijd een prototype van de “mens der zonde” (Nieuwtestamentisch: mens der wetteloosheid), maar toch áltijd weer: een *mens*.

Hier zagen wij dus dat een “ster” niet noodwendig een hemelgeest afbeeldt of voorstelt; vooral niet in Jesaja 14, in welk hoofdstuk slechts een prominent vorst wordt geschetst (Over de Messiaanse mogelijkheden van betekenis in Num.24:17 heb ik thans niet te schrijven, dat zou een apart artikel vergen en dat onderwerp is thans niet aan de orde. Het ging in bovenstaande tekst thans slechts om het gedeelte van Bileams profetie dat betrekking heeft op de ster uit Jacob, die de *Moabieten* zou verslaan).

O, morgenster, of: huil?

Ten tweede: de uitdrukking “morgenster” in Jes.14:12 is ook op taalkundige gronden betwistbaar. In het Oudtestamentische Woord Gods komt de term “morgenster” als benaming voor “hemelgeesten” slechts éénmaal voor en wel in Job 38:7. Maar dáár staat dan ook een geheel andere Hebreeuwse uitdrukking dan in Jes.14:12! Immers, het genoemde Job 38:7 heeft “*kochbeej boqèr*”, d.i. “morgensterren”. Maar deze Hebreeuwse uitdrukking staat niet in Jes.14:12. Daar staat, ik herhaal dit, een heel ander woord, nl. *heeliel*, hetwelk doet denken aan de hiphilvorm van het woord *jatal*, dat op andere plaatsen vertaald is door huilen, of weeklagen.

Er behoeft dus niet noodwendig te worden gelezen: “O morgenster, zoon des dageraads” (volgens de versie die aansluit bij Septuaginta en Codex Vaticanus), maar men kan met evenveel recht vertalen: “Huil, zoon des dageraads!” (Zulks met het oog op Babels naderende, vreselijke verwoesting). Ook in Jes.13:6 wordt aan Babels onderhorigen toegeroepen: “Huilt, want de dag des Heren is nabij”. Vergelijkt ook o.a. Jes.14:31.

Op deze taalkundige kwestie, waarover veel zou zijn te zeggen, die verband houdt met bepaalde eigenaardigheden der Hebreeuwse handschriften, ga ik hier niet verder in, daar dit slechts bij gedegen kennis en studie van die handschriften kan worden begrepen. Maar zelfs al zouden wij in Jes.14:12 het woord “morgenster” blijven lezen, dan nog kan dit, zoals uit de Schriftlezing blijkt, alleen maar betrekking hebben op de koning van Babel, die met deze plechtige en lang niet ongebruikelijke hoogheidstitel wordt aangeduid, ook al om daarmee des te duidelijker het contrast met zijn aanstaande vernietiging en ondergang te doen uitkomen.

Voorts: In de beeldspraak is deze “morgenster” niet *uit* doch *van* de hemel gevallen (misjamajim), zoals dan ook de Leidse vertaling weergeeft: “hoe zijt gij van de hemel gevallen”. Er is geen enkel bijbels voorbeeld te noemen waarbij ons verteld wordt dat de sterren *in* de hemel staan, wel staan zij *aan* de hemel (precies als nog bij ons). Maar omdat dus de sterren niet *in* de hemel staan, vallen ze er ook nooit *uit*; als ze vallen, dan vallen ze *van* de hemel. Deze opmerking is allesbehalve een muggenzifterij, integendeel, zij kan ons helpen bij de verheldering van ons

OORSPRONG VAN HET KWAAD

inzicht: dat er althans in Jes.14:12 (en over deze tekst gáát het nu) niet over Satan, maar in beeldspraak, die aan “een vallende ster” herinnert, wordt gesproken.

Trouwens, met het woord “hemel” ziet de Schrift met zijn oosters beeldend vermogen zeer dikwijls *niet* op de “hemel der heerlijkheid”, of op de woonplaats der engelen. Beknoptheidshalve kan ik hierop thans niet diep ingaan, doch ik wijs er slechts op dat het woord hemel méérmalen wordt gebruikt in zinsverbanden waarin God de hoogmoed van nietige aardbewoners veroordeelt (vergelijk Luk.10:15).

Hoogdravende aansprektitels

Ten slotte: die koning van Babel een *dageraadszoon* te noemen, is dit in deze O.T. spreekfiguur een te voorname aanspraaktitel voor een zondig vorst? Maar weet u dan niet dat soortgelijke termen en nog wel veel voorname aanduidingen behoorden tot de verheven stijl waarin men koningen en z.g.n. machtigen der aarde placht toe te spreken? In het spraakgebruik van Nederlands en ander modern diplomatiek verkeer zou men dit noemen de regels der etiquette of van het protocol. En zelfs zó hoog ging in het Oosten de verering van leiders, dat zelfs gewone, menselijke rechters “goden” werden genoemd (Ex.21:6, 22:8 en vs.28, Ps.82:6-7, Joh.10:34-35). U ziet, zelfs Christus heeft zich op deze spreekwijze van de voorvaders beroepen. “De Schrift kon niet gebroken worden”. Ik wijs u ook nog op de woorden van de geïnspireerde profeet Obadja. Hij schroomt niet om de redders (gewone zondige mensen dus) die eenmaal ten behoeve van Israël de “steden van het zuiden” (de tegenwoordig nu en dan veel omstreden Negev?) nabij en in het oude Edomietenland, zullen veroveren, *heilanden* te noemen (Obadja vs.21, Statenvertaling). De Leidse Vertaling heeft in de elf oudtestamentische teksten overal “redder” en de Nieuwe Vertaling overal “verlosser”, doch de Statenvertaling heeft het in elf teksten overal gelijklopende Hebreeuwse zelfstandige naamwoord door “heiland” overgezet. Wij, met onze westerse kennis van beleefdheidsnormen, zouden het godslasterlijk noemen om *mensen* met de titel “goden” of “heilanden” aan te duiden; - maar bij de kennis der weidse, oosterse gewoonten valt dit niet zo op. In elk geval was de benaming goden en heilanden voor menselijke rechters en redders nog wel veel voorname dan het simpele “dageraadszoon”.

Hierbij merk ik nog op, dat ook de Schrift, getrouw aan de Oosterse trant waarin het Gode heeft goedgeacht de oudtestamentische bijbelschrijvers te inspireren, het begrip “dageraad” aanwendt als symbool van *jeugd* en *schoonheid* (zie b.v. Ps.110:3, Hoogl.6:10, enz.). De uitdrukking “zoon des dageraads” is ook hierdoor een aanwijzing aangaande de manier waarop men in het dagelijks spraakgebruik de koningen flatteerde en de taal der Hebreeuwse Schriften maakte er gebruik van. Doch het vernietigende vonnis was er niets minder om.

Natuurlijk kan men met alle geweld de koning in Jesaja 14:12 willen zien als een symbolische voorstelling van de Satan, maar nuchtere Schriftlezing geeft daartoe geen recht. Men zou dan, met evenveel recht iedere goddeloze, die in de bijbel wordt geschetst, een symbolische voorstelling van de duivel kunnen noemen. Dan zouden ten slotte alle goddelozen symbolische voorstellingen van de duivel kunnen zijn. Maar zulke fantastische, quasi uitlegkundige sprongen durft men, terecht, niet aan. Welnu, waarom dit dan wel met die goddeloze mens van Jes.14? Alleen om het “heilig huisje der eeuwenoude traditie” veilig te blijven stellen? Of alleen op grond van dit 12de vers? Maar voor zover dit vers voor u de oorzaak is geweest tot verwarring van een mens met de duivel zelf, moet ge nu toch wel, na ernstige en herhaalde lezing van Jes.14, tot beter inzicht beginnen te komen.

De koning van Tyrus

Thans ga ik de tweede oudtestamentische Schriftuurplaats, waaruit men “de val van Satan” heeft willen afleiden, nader beschouwen. Het is Ezech.28:13-15.

Ik nodig u weer opnieuw uit: precies te lezen wat er staat. Niets er bij maken, niets er bij denken of allegoriseren wat ons “gevoelen” kan steunen, neen, slechts lezen wat er stáát. En dan blijkt dat daar wordt gesproken van een zeker persoon: dat hij was in Eden, Gods hof; - dat hij een gezalfde, overdekkende cherub was, volkomen in al zijne wegen, enz. – totdat er ongerechtigheid in hem gevonden werd.

Men beweert nu dat hier op een geweldige, tragische “val” van een der voornaamste engelen Gods wordt bedoeld, waardoor deze “engel” een allervreselijkste verandering heeft ondergaan, waardoor hij “satan” is geworden. Ik ga thans met u onderzoeken of dit, volgens Ezech.28:13-15, juist is.

Ik wijs er ten zeerste op, dat het bij Schriftlezing reeds onmiddellijk komt vast te staan dat Ezech.28 uit drie gedeelten bestaat: 1^e de last tegen en het klaaglied over de koning van Tyrus (vs.1-19); 2^e de profetie tegen de stad Sidon (vs.20-24); 3^e een profetie aangaande Israëls herstel (vs.25-26).

Nu heb ik ijverig gespeurd in het hoofdstuk of wij ergens de beweerde val van Satan zien vermeld. Maar hoe wij (gij en ik) ook speuren, we komen hier slechts de drie genoemde objecten tegen. Allereerst, zoals ik reeds zeide en u ongetwijfeld reeds hebt nagelezen, de koning van Tyrus, die in de verzen die hèm betreffen (vs.1-19) tot tweemaal toe “een mens” wordt genoemd (vs.2 en 9) en dus geen “satan”. De beide andere in het hoofdstuk genoemde objecten, Sidon en Israël, hebben voor ons onderzoek thans geen belang.

Maar, zo zult u mij misschien toevoegen, wat er in vs.13-15 van deze mens, en koning van Tyrus, wordt gezegd, is dan toch wel eigenlijk veel te weids omschreven. Van een gewoon sterveling, zo hoor ik u al tegenwerpen, zal God toch niet zeggen dat hij is al hetgeen er zo in de bedoelde 3 verzen staat vermeld.

OORSPRONG VAN HET KWAAD

Zou hier dan tòch wellicht niet symbolisch op Satans val kunnen zijn gedoeld? Zo neen, waaróm dan niet?

Mijn antwoord luidt: zeer zeker komen er in de Schrift tal van teksten met figuurlijke, symbolische betekenis voor (in boeken als Daniël, de Openbaring, enz.); ook zeer vele beeldspraken en zinnebeelden in allerlei teksten, die de verstandige, opmerkzame lezer onmiddellijk doen zeggen: hier is beeldspraak, allegorie, voorbeeld, gelijkenis of figuurlijke voorstelling. Maar zo iets blijkt dan ook doorgaans direct! Een allegorie of verzinnebeelding mag slechts dan worden aangenomen als duidelijk blijkt dat ze als zodanig is bedoeld. Zo zal bijvoorbeeld geen enkel normaal denkend lezer de bazuinen en fiolen (schalen) uit het Openbaringsboek als de bij ons onder deze namen bekende stoffelijke voorwerpen zien; ook zal hij niet denken dat de Heer de oren van de Psalmist (Ps.40:7) letterlijk heeft doorboord. Neen, iedereen begrijpt wel dat er op talloos vele plaatsen in de Schrift (precies als in het dagelijks leven) in figuurlijke taal wordt gesproken om een of andere gedachte duidelijk voor te stellen. Maar zo iets moet dan (en men vergete dit nooit !) duidelijk en op directe wijze, uit de Schrift zelf, blijken.

Maar dan vraag ik thans met aandrang: is dit in Ezech.28:13-15 het geval? Neen ! Wij hebben hier immers geen hoofdstuk dat, als zodanig, allegorie is of iets dergelijks. De teksten zijn een gewone, hoewel Oosters bloemrijke omschrijving van de trotse, hoogmoedige koning van Tyrus, - dus ook weer: een mens. De termen, waarin God hem blijkens vs.12-15 aanspreekt, getuigen in hoge mate van Goddelijke ironie, van in menselijke bewoordingen uitgedrukte spot met de ijdeluitige harlekijn, die blijkens de omschrijving toendertijd op de troon van de ontzaglijk rijke, machtige, Phoenicische handelsstad Tyrus zetelde.

Zijn hoogmoed

Deze stad, gunstig gelegen op een rotsachtig eiland nabij de kust, had haar bloeitijd reeds in de 10^e en 9^e eeuw voor Christus (Denk aan Hiram en Ethbaäl, op welke vorsten zou zijn te wijzen om te doen zien hoe rijk en machtig deze grootkapitalisten in hun tijd zijn geweest). Wilt u eens aandachtig Ezech.26 en 27 lezen? Dan zult u uit deze hoofdstukken zien hoe machtig de stad Tyrus was door haar koophandel en hoe weelderig zij was gebouwd. Maar ook leest ge reeds dáár: de over de stad naderende oordelen der verwoesting. Ez.28:1-19 gaat echter speciaal tegen *de koning* van dit rijke Tyrus. Want door oververzadiging van weelde uitzinnig geworden, had deze verwaande vorst, deze nietige *mens* ZICHZELF "GOD" GENOEMD. En daaraan toegevoegd: "Ik zit in Gods stoel" (Ezech.28:2).

Dit was rebellie tegen de hoge, enige, universele God, die "jaloers" is op Zijn eer (Jes.42:8, 48:11). Deze koning van Tyrus had niet slechts de "gewone" boosheden gepleegd, waarvan de wereld toen (gelijk als thans) overvol was, doch

daarenboven had hij (óók weer een prototype van de *mens* der wetteloosheid in 2 Thess.2:4?) zichzelf gedecideerd “GOD” genoemd, zeggende: “IK BEN GOD EN IK ZIT OP GODS STOEL” (vs.2).

Hier, in dit vers 2, hebben wij nu de sleutel tot een recht verstaan der Goddelijke ironie in vs.13-15. Zoals men ook heden ten dage nog in woord en literatuur de vorm der ironie gebruikt om een of ander verwaand persoonkje spottend aan te spreken met een titel, die hij zich ten onrechte heeft aangematigd, zó spreekt hier het Goddelijk woord der profetie in dichterlijke taal (vs.11-15 zijn gedeelten van een klaagzang, dus van een gedicht), derhalve in zeer weidse termen, deze goudgegalonneerde dwaas aan. Vers 12-15 zijn dus een mengeling van: 1^e ironie en spot; 2^e weidse gewoontebetitelingen jegens vorsten; 3^e materiële waarheid. Hij of zij, die nog niet ziet, beginne eerst van tevoren af aan met een aandachtige bestudering van Ezech.26 en 27 en eerst daarna leze hij Ezech.28:2-10. Nadat men aangaande dit alles zich een heldere voorstelling heeft verschaft en men zich dus behoorlijk heeft ingeleefd in persoonlijkheid en psyche van de koning-koopman van Tyrus, eerst dan is men rijp voor juist verstaan der tekstverzen die de hoofdschotel van mijn onderwerp (de verzen 13-15) vormen. En nu ga ik deze drie verzen (13-15) in het licht van het hiervoren behandelde verband, nader verklarend lezen.

Zijn rijkdom

Vers 13. “Gij waart (o koning van Tyrus) in Eden, Gods hof”. Moet dit nu juist de “hof van Eden” van Gen.2:8 en 15 zijn? Wilt bedenken, lezers, dat het landschap Eden in de u reeds geschetste bloeitijd van Tyrus een flink ontwikkelde *streek* was, een echte streek voor kooplieden: daar woonden *handelaars*, die zaken deden met Tyrus! (Leest toch Ezech.27:23). Zeer vruchtbaar was het er ook. Terecht wordt dus deze streek Eden om zijn weelde “Gods hof” genoemd, zonder dat men daarom nu maar opeens aan “het paradijs” hoeft te denken. Uit het “paradijs Eden” was immers de mens verdreven (Gen.3:23-24), doch in het landschap Eden woonden daarentegen in Tyrus’ bloeitijd wèl mensen, kooplieden. U leest toch zeker over Ezech.27:22-24 maar niet gedachtenloos heen?

Dat deze landstreek Eden vanwege haar weelde “Gods hof” wordt genoemd, behoeft ons niet te verwonderen. Deze term, alsook “hof des Heren” werd dikwijls gebruikt om de grote vruchtbaarheid van een streek aan te duiden; ziet dit zelfs t.a.v. Sodom en Gomorra, vóór hare verwoesting (Gen.13:10). Het was een in het Oosten meermalen voorkomend spraakgebruik.

Welnu, Tyrus heeft dus met Eden in handelsrelatie gestaan en derhalve is het begrijpelijk dat allerlei edelstenen, die in dit landschap (waarvan “het paradijs” een onderdeel moet hebben uitgemaakt) gevonden werden (vergelijk Gen.2:12 met Ezech.27:22), reeds vóór ’s konings geboorte (“ten dage als gij geschapen werd”) waren voorbereid. Wij gebruiken in Nederland t.a.v. weelde-kinderen nog

OORSPRONG VAN HET KWAAD

wel eens de uitdrukking: “hij is met een zilveren lepel in de mond geboren” – welnu, deze beeldspraak helpe u vs.13, laatste woorden, t.a.v. Tyrus’ koning te verstaan. Ook de uitdrukking “alle kostelijke gesteente was uw deksel”. U wilt toch niet gaan beweren dat Satan vóór zijn “val” met edelgesteenten is getooid geweest? Of waren het soms “geestelijke diamanten”? Met zulk Schriftverklaren zouden wij van de ene fantasie in de andere vervallen. Laten wij toch nuchter blijven en dan geeft de tekst geen moeite. “Alle kostelijk gesteente was uw deksel” – inderdaad, het weelderig ouderlijk paleis van het te verwachten prinsje had immers zulk soort schatten maar voor ’t grijpen (in vers 13 worden negen van de twaalf edelstenen genoemd, die Israëls hogepriester op zijn borstlap droeg, Exod.28:17-20).

De koning van Tyrus was dus door onnoemlijk veel schittering omringd. Ik vraag: is het wonder geweest dat hij, met zoveel kostbaars in de kroon op zijn ledige hoofd, deze arme, in zonde geboren mens, deze doelmissier, een soort “geestelijke evenwichtsstoornis” heeft gekregen en, door gebrek aan zwaarte naar bóven vallend, zichzelf “god” is gaan noemen?

Vers 14. Men leze de tekst. Tyrus’ koning was (aanvankelijk) met de naam van een beschermgeest (cherub) te noemen geweest. Zulk een invloed ten goede ging er aanvankelijk van zijn regering uit, toen hij nog, menselijk gesproken, “onberispelijk” leefde. De “heilige godenberg” (vs.14) is óók weer een met Oosterse voorstellingen verwante beeldspraak, waarin God hem door Ezechiëls profetie toespreekt. Immers, alle oude Oosterse godsdiensten hadden hun “godbergen” (de Grieken hun Olympus). Groot was het aantal bergen waarop men in het Oosten, zowel bij de aartsvaders en het latere Israël als bij de heidenen, aan de godheid offerde. Er waren *vele* “bergen Gods”(Ps.36:7, 68:16,17a); het waren “heilige bergen”, d.i. door offerdienst gewijd. In beeldspraak en historie van het Oude Testament komen op de voorgrond (naast *de* berg der bergen Sion, zie Micha 4:1): de Libanon, Karmel, Tabor, Ebal, Gerizim, enz. De Basan wordt in Ps.68 een berg Gods genoemd. Het aantal bergen, waarop ook Israël offerde, was zelf zó groot dat de Syriërs, die slechts op de buitenkant van Israëls Godsverering hadden gelet, ten tijde van koning Achab de gevolgtrekking maakten: “Hun (Israëls) god is een berggod!” (1 Kon.20:23). Waar er dus zóveel “heilige bergen Gods” op aarde waren, mogen wij in Ezech.28:12, bij het vermelden der grootheid van Tyrus’ koning niet opeens willekeurig gaan allegoriseren door te zeggen dat die “heilige berg Gods” de hemel zou voorstellen met Satan als bewoner ervan, totdat hij “viel”.

Ten slotte wordt de koning van Tyrus door God uit zijn beschermde positie ontzet. Waarom? Zie vs.16: zijn verwerping en ondergang blijken veroorzaakt door de zonde van hebzucht, - het in talrijke handels-affaires onrechtmatig verkregen goed. Vandaar óók al: zijn verbanning uit de kring der

“goden” (dit woord in de zin van *vorsten* of *leiders*). Ziet nog eens het voorafgaande.

Vers 15. In de prille jeugdijaren een (menselijk gesproken) onberispelijke levenswandel, “totdat gij op oneerlijkheid betrapt werd” vertaalt de Leidse vertaling niet slecht; - “door uw uitgebreide handel hebt gij u met onrechtmatig verkregen goed vervuld”. Als u nu hierbij de Statenvertaling of de Nieuwe Vertaling opslaat, dan kunt ge in vs.15-16a met andere woorden hetzelfde lezen. En vervolgens ging het met deze koning – groothandelaar – winstmaker – snel bergafwaarts, zó snel dat hij in zijn verdwazing zichzelf tot “God” proclameerde. Maar toen was het *uit*.

En hier hebt ge nu de ganse situatie van Ezech.28:13-15, ontdaan van fantasie en traditioneel dogma.

Hoe is het na deze godsspraak met Tyrus en zijn grootheid afgelopen? Wel, de hier voorspelde oordelen (zie ook vs.16-19) zijn aan Tyrus voltrokken. Want de stad is later door de Assyriërs en Babyloniërs herhaaldelijk belegerd (o.a. 13 jaren tevergeefs door Nebukadnezar, zie Ezech.29:18). Eindelijk is het veroverd in 332 v.Chr. door Alexander de Grote. Zó is de profetie van Ezechiël vervuld. De *mens* van Ezech.18:13-15 is niet meer; hij wacht zijn oordeel voor de grote witte troon. En de Satan? Zijn ontstaan kunt u, bij nuchter onderzoek, (ik hoop dat u het ziet) voortaan niet meer uit Jes.14 of Ezech.28 verklaren. Beide Schriftgedeelten zijn oordelen Gods over Gode vijandige *mensen*, die zich in hun hoogmoed tegen God hebben gesteld en deswege ook zijn gestraft, voor zover dit kon in deze bedeling.

Volgende brochure (nr.88) zal vèrder handelen over Satan en over de oorsprong van het kwaad; - doch tevens over de plaats die dit alles moet innemen in Gods genadeplan, dat de eeuwen omspant en aan het ganse heeal ten zegen zal strekken. En menig bezwaar kan dàn worden opgelost indien men tot het inzicht komt dat het ganse wereldgebeuren de neerslag is van Gods raad, dat deze “raad Gods” de kaart is waarop alles te voren is vastgelegd, dat er desnietteenstaande voor de mens een verantwoordelijkheids grens bestaat en – dat alles, ons slagen en ons falen, eenmaal zal blijken te hebben medegemerkt tot des mensen eindeloos heil en tot Gods eer.

* * * * *